

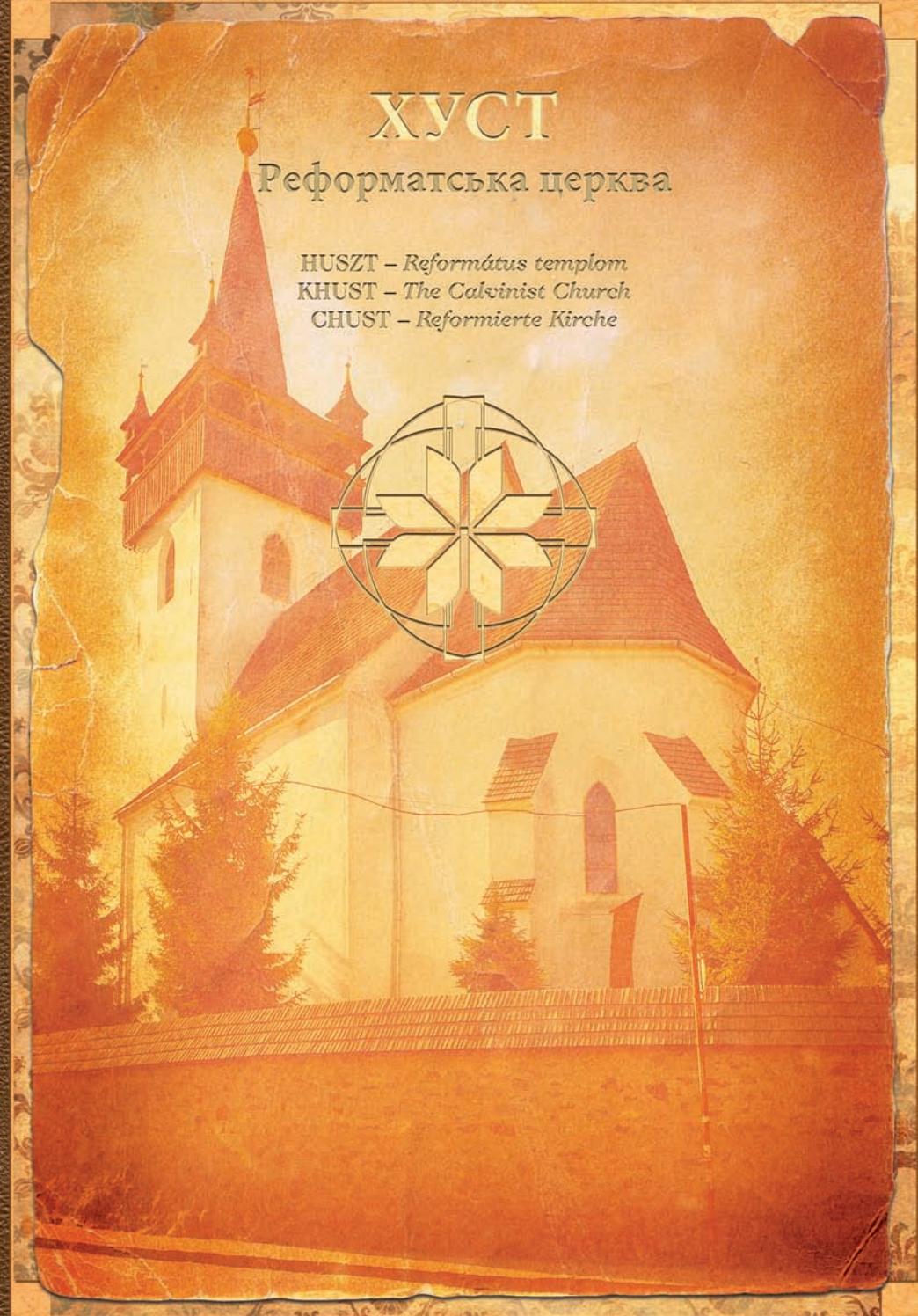
ХУСТ

Реформатська церква

HUSZT – Református templom

KHUST – The Calvinist Church

CHUST – Reformierte Kirche

ЗАКАРПАТСЬКОЮ ШЛЯХАМИ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ЦЕРКОВ

ХУСТ
Реформатська церква

Тематичний маршрут під назвою «Шляхами середньовічних церков» був створений з метою докладного ознайомлення зацікавлених з цією винятковою клерикальною та культурною спадщиною Карпатського басейну. Цей тематичний шлях покликаний на представлення церковної спадщини середньовіччя колись єдиного історичного регіону – Північно-східної Угорщини, Закарпаття, а також північної частини Парціуму. Наявний шлях територіально охоплює область Сабольч-Сатмар-Берег в Угорщині, повіт Сату-Маре у Румунії і Закарпатську область України, в якому переплітаються спільні історичні корені.

Середньовічні церкви Закарпаття являють собою східну межу західного християнства, тут завершується готика і починається край дерев'яних церков та ортодоксія. Бурхлива історія Закарпатського краю відображає також і бурхливе минуле церков. Багато з них було спустошено за часів татарської навали, з прориванням реформації вони одна за одною опинялися у володінні протестантів, значна кількість з них згоріла на кострі визвольної боротьби нової ери, а за радянські часи більшість домів Господів стали музеями атеїзму. На сьогодні часи та історія утихомирились, і церковна спадщина стала туристичним видовищем. Область Сабольч-Сатмар-Берег є одним із найбагатших на середньовічні церкви краєм Угорщини, тут залишилася така багата ланка церков середніх віків, яка у своєму порозумінні являється унікальною. Церкви малих розмірів Сатмарського та Березького країв, зі зведеними біля них дерев'яними дзвіницями, збереженими до нас середньовічними фресками, розмальованими хорами, орнаментальними кесонними стелями та різьбленими амвонами, відтворюють винятковий настрій середньовічної церковної спадщини. Більша частина середньовічних церков Альфельдського краю стала жертвою татарського нашестя. Однак цей, окутаний водами, край не допускав до себе ворожнече військо, чужу культуру. Таким чином він міг зберегти в своїй незрівнянній помпезноті та красі ці маленькі середньовічні церкви, які безсумнівно є родзинками цього краю.

www.temple-tour.eu
<http://www.facebook.com/kozepkoritemplomokutja>

A középkori templomok útja címen született meg az a tematikus útvonal, amely a Kárpát-medencében egyedülálló vallási és kulturális örökséggel szeretné mélyrehatóan megismertetni az érdeklődőket. Ez a tematikus útvonal hivatott bemutatni a valaha egy történeti régiót alkotó, Északkelet-Magyarország, Kárpátalja, valamint a Partium északi részének középkori egyházi örökségét. Az útvonal területileg a magyarországi Szabolcs-Szatmár-Bereg, a romániai Szatmár és az ukrainai Kárpátalja megyén halad keresztül, amelyet behálózzák közös történelmi gyökerek. Kárpátalja középkori templomai jelentik a nyugati keresztség keleti határvonalát, itt ér véget gótika és veszi kezdetét a fa templomok földje és az ortodoxia. A viharos történelmű Kárpátalján viharos műltja volt a templomoknak is. Sokuk elpusztult a tatárjárás után, a reformáció előretörésével sorra a protestánsokhoz kerültek, számos leégett a kora újkor szabadság küzdelmeiben, a szovjet időkben, több esetben Isten házából ateista múzeum lett. Mára az idő, a történelem megnyugodott és az egyházi örökség turista látványosságá vált.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, középkori templomokban Magyarország egyik leggazdagabb vidéke, a középkori templomoknak itt olyan sűrű hálózatuk maradhatott fent, amely egyedülálló. Szatmár és Bereg középkori egyházi örökségének egyedi hangulatát idézik a kisméretű templomok, a melléjük épített fa harangtornyok, a gazdag fennmaradt középkori freskók, a festett karzatok, a díszes kazettás mennyezetek, faragott szószékek. Az Alföld középkori templomainak nagy része a török dúlások áldozatává vált. Ez a vizel által körbezárt vidék azonban távol tartotta magától a hódító hadakat, az idegen kultúrákat. Így maradhattak fent páratlan gazdagságukban és szépségükben ezek a kis középkori templomok, amelyek ékszerdobozai ennek a vidéknél.

UK

The Route of Medieval Churches is the name of the thematic route designed with the intention of thoroughly familiarising interested tourists with a unique religious and cultural heritage in the Carpathian Basin. This thematic route was created with the purpose of presenting the medieval ecclesiastical heritage of three geographical units, which formed a historical region in the past: Northeast Hungary, Kárpátalja (Subcarpathia) and the northern area of the region called Partium. The route crosses Szabolcs-Szatmár-Bereg county on Hungarian territory, Szatmár/Satu Mare county in Romania and Transcarpathia (Zakarpatska oblast) in Ukraine. A web of common historical roots ties together these three administrative units.

The medieval churches in Kárpátalja (Subcarpathia) represent the eastern frontier of Western Christianity, this is the region where Gothic architecture meets the wooden churches characteristic to the Greek Orthodox denomination. The region itself had a tumultuous history and the past of its churches constitutes no exception with regard to this observation. Many of them had been destroyed during the Mongol Invasion of Europe, the remaining ones were seized one after another by the Calvinists as the Reformation gained ground, a large number burned down during the freedom fights of Early modern history and, in Soviet times, churches were often transformed into museums for atheists. We live now in peaceful times, in a calm period of history - hence, churches became tourists' attractions.

Szabolcs-Szatmár-Bereg county is one of the richest areas in Hungary in what concerns medieval churches. A unique network of medieval churches has been preserved here. The small churches, the wooden belfries standing next to them, the medieval frescoes which still exist in so many places, the painted galleries, the richly decorated coffered ceilings and the carved pulpits evoke the unique atmosphere characteristic to the ecclesiastical heritage of the historical Szatmár and Bereg counties. Unfortunately, the major part of the medieval churches on the Great Hungarian Plain (Alföld) have been devastated by the Ottoman Turks. Nonetheless, the waterways and lakes surrounding this region kept conquering armies and foreign cultures away. In this manner, these tiny medieval churches, real jewels of this area, could have been preserved together with their unparalleled richness and beauty.

www.temple-tour.eu

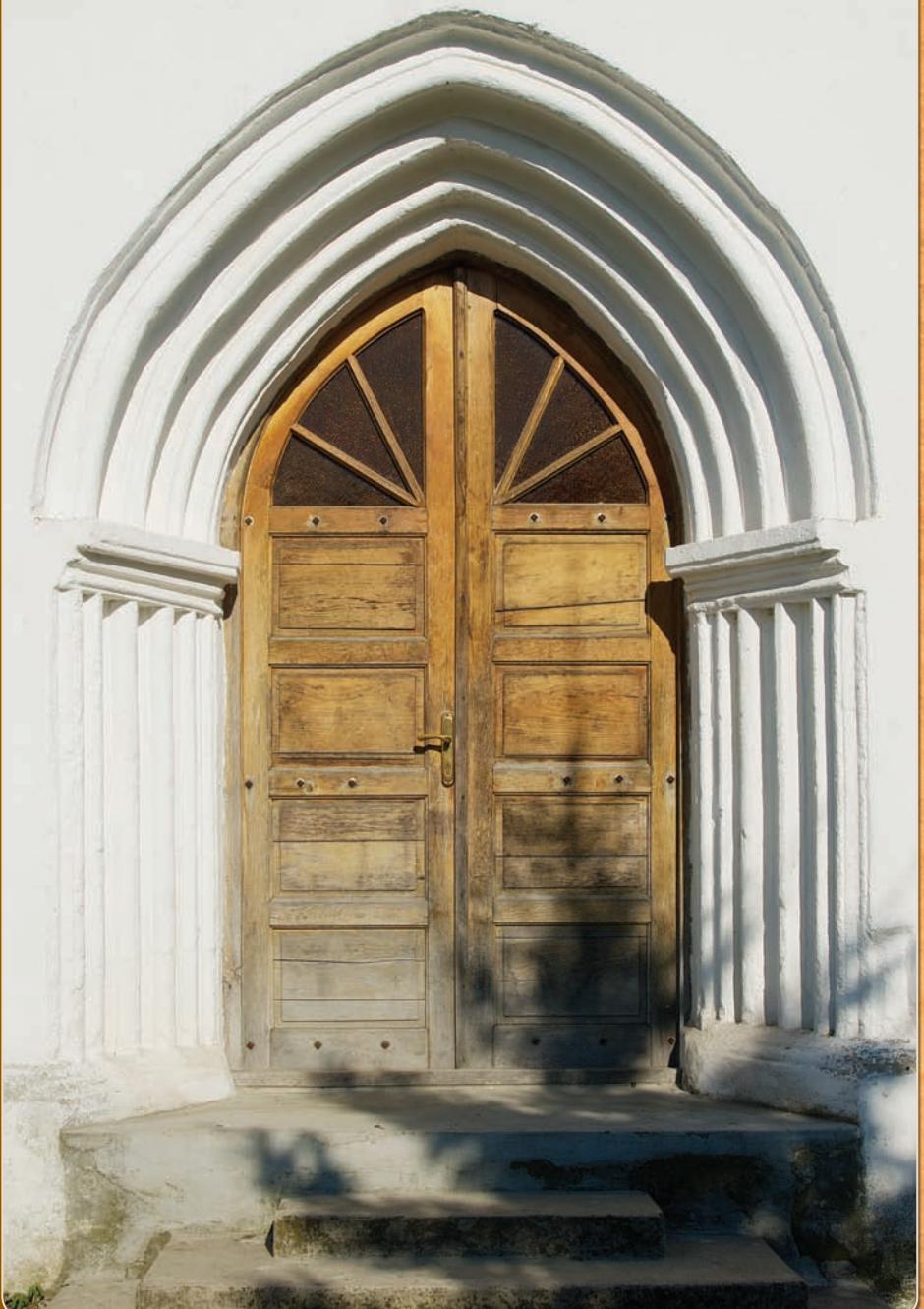
<http://www.facebook.com/kozepkoritemplomokutja>

DE

Unter dem Titel **Straße mittelalterlicher Kirchen** wurden eine thematische Tour zusammengestellt, die das einzigartige religiöse und kulturelle Erbe des Karpatenbeckens umfassend vorstellen möchte. Diese thematische Tour führt durch die einst eine zusammenhängende historische Region bildenden Gegenden von Nordostungarn, Transkarpatien sowie den nördlichen Teil von Partium und macht an den schönsten, sakralen Bauten aus dem Mittelalter halt. Die Tour verläuft durch das ungarische Komitat Szabolcs-Szatmár-Bereg, den rumänischen Kreis Satu Mare und das ukrainische Transkarpatien, ein Landstrich, der durch gemeinsame historische Wurzeln verbunden ist.

Die mittelalterlichen Kirchen von Transkarpatien bedeuten die östliche Grenzlinie des westlich geprägten Christentums, wo die Gotik endet und das Gebiet der Holzkirchen und des orthodoxen Christentums beginnt. In Transkarpatien mit seiner turbulenten Geschichte blieben auch die Kirchen nicht von den Turbulenzen verschont. Viele von ihnen wurden nach dem Tatarensturm zerstört, eine ganze Reihe wurde mit der Ausbreitung der Reformation in protestantische Kirchen umgewandelt, zahlreiche Kirchen brannten in den Freiheitskämpfen der frühen Neuzeit nieder, zu Zeiten der Sowjetmacht wurden mehrere Gotteshäuser als atheistische Museen genutzt. Heute beruhigten sich die Zeiten und das sakrale Erbe wurde zur Touristenattraktion.

Das Komitat Szabolcs-Szatmár-Bereg ist eine der an mittelalterlichen Kirchen reichsten Gegenden in Ungarn, die frühen Kirchen blieben hier in einem so dichten Netz erhalten, das einzigartig ist. Die kleinen Kirchen, die daneben gebauten Glockentürme aus Holz, die vielfach sichtbaren mittelalterlichen Fresken, die bemalten Emporen, die geschmückten Kassettendecken, die geschnitzten Kanzeln beschwören die einzigartige Atmosphäre des mittelalterlichen sakralen Erbes von Szatmár und Bereg herauf. Das von Gewässern umgebene Gebiet hielt die Truppen auf ihren Eroberungszügen und auch fremde Kulturen fern, deshalb konnten die kleinen mittelalterlichen Kirchen in ihrem einzigartigen Reichtum und in ihrer Schönheit erhalten bleiben, die architektonische Kleinodien dieser Gegend sind.

UA

ХУСТ

Реформатська церква

Hозашований на правому березі ріки Тиси Хуст, колись був центром Мармароського королівського маєтку. У середньовіччі тут мешкали саксонські торговці та угорці, які займались здебільшого землеробством та видобували сіль. Хуст належав до поселень, що володіли статусом вільних королівських міст. З розмірів церковної десятини, яка збиралась парафіяльною церквою, посвяченою в честь Св. Єлизавети видно - Хуст в XIV столітті був третім найбільш значущим поселенням Закарпаття. З'єднаний із величавою чотирьох'ярусною вежеодзвіницею неф хустської церкви та однакова за висотою з ним апсида з однією травесею, що завершується п'ятьма гранями восьмерика, скоріш за все були споруджені в один будівельний період.

Щодо ризниці, то вона є більш пізньою прибудовою, хоча форми її дверних та віконних отворів свідчать про те, що її спорудження відбувалося в епоху середньовіччя. Архітектурні деталі церкви здебільшого виконані в готичному стилі, хоча де-не-де дає про себе знати і романський стиль. Якщо взяти до уваги елементи західного та південного порталів, то можна зробити висновок, що вони виконані в традиціях ранньої готики. Тому найбільш прийнятною виглядає версія, прихильники якої вважають, що церква була зведена в другій третині XIV століття. Не випадково, що своїми формами хустська церква найбільше нагадує тячівську і вишківську, адже період після 1329 року ознаменувався значним піднесенням королівських міст.

Слід зазначити, що спорудження однієї частини церкви може датуватися ще більш пізнім періодом. Одразу впадає у вічі, що пілястри вівтарної апсиди різко завершуються десь на половині висоти віконних отворів, при цьому відсутнє органічне поєднання з насадженими на них консолями, які слугують підтримці нервюр. Перший розпис на стіні хустської церкви, який зберігся до наших днів, нанесений очевидно ще в першій половині XV століття.

В цей період фресками покрили, швидше за все, лише південну стіну нефу та північні пілястри тріумфальної арки. Фрески були розчищені Йожефом Лангі за підтримки фонду Ласло Телекі. На північній стіні біля тріумфальної арки збереглися фрагменти композиції із зображенням Св. Олени, а в її середньому регістрі були виявлені зображення угорських канонізованих королів: Св. Ласло, Св. Іштвана та Св. Імре. В пошкоджений сюжетній композиції лівого регістра вдалося розпізнати дві постаті: одна з них - жінка на колінах із зведеними до молитви руками. На західній стіні нефу в 2012 році було розкрито досить

незвичну композицію, де зображеній в повний зріст страждаючий Христос показує свої рани. На південному боці тріумфальної арки з боку вівтарної апсиди виявлені образи «мудрих дів».

6

HUSZT

Református templom

Huszt a Tisza jobb partján fekszik, a máramarosi királyi uradalom központja volt, lakói kereskedő szászok, és földműveléssel, sóbányászáttal foglalkozó magyarok voltak. A királyi koronavárosok közé tartozott. Szent Erzsébet tiszteletére emelt egyházának papi tizede alapján a XIV. században Kárpátalja harmadik legjelentősebb települése. Valószínűleg egyetlen periódusban épült a négyemeletes toronyhoz kapcsolódó hajó és a vele azonos magasságú, a nyolcszög öt oldalával zárt domborműves szentély. A sekrestye utólagos toldás, de nyíláskeretei alapján még a középkorból származik. A részletformák alapvetően gótikusak, de visszaköszönnek román kori megoldások is. A nyugati és a déli kapu bizonyos részletei is a gótikán belül korai megoldásnak számítanak. Ezek alapján az építkezés a XIV. század középső harmadára tehető. A templom formái rokonithatók a técsői és a viski egyházak részleteivel, ebben az időszakban, az 1329-es városi kiváltságok fémjelezte periódusra tehető a koronavárosok fölemelkedése.

A templom egyetlen része ennél az építkezésnél későbbi is lehet. A szentély faloszlopai az ablakok magasságának felénél befeléződnek, és szervetlenül kapcsolódnak hozzájuk a jelenlegi bordákat alátámasztó konzolok. A templom első kifestésére a XV. század elején, egyetlen periódusban került sor. Ekkor a hajó északi falát és a diadalív északi pillérét díszítették falképekkel. A freskókat Lángi József tárta föl, ezt a munkát és az épület helyreállítását a Teleki László Alapítvány támogatta.

Az északi falon, a diadalívben Szent Ilona-ábrázolást látunk. A középső képmezőben a magyar királyszenteket, Szent Lászlót, Szent Istvánt és Szent Imrét jelenítették meg. A bal oldali képmező erősen töredékes, kivehető két figura, az egyik egy imára kulcsolt kezű nő alak. A hajó nyugati falán egy különleges, a sebeit mutató, teljes alakos Fájdalmas Krisztus-ábrázolás került elő 2012-ben. A diadalív szentély felőli, déli oldalán két okos szűz képet sikerült folttární.

H

7

UK

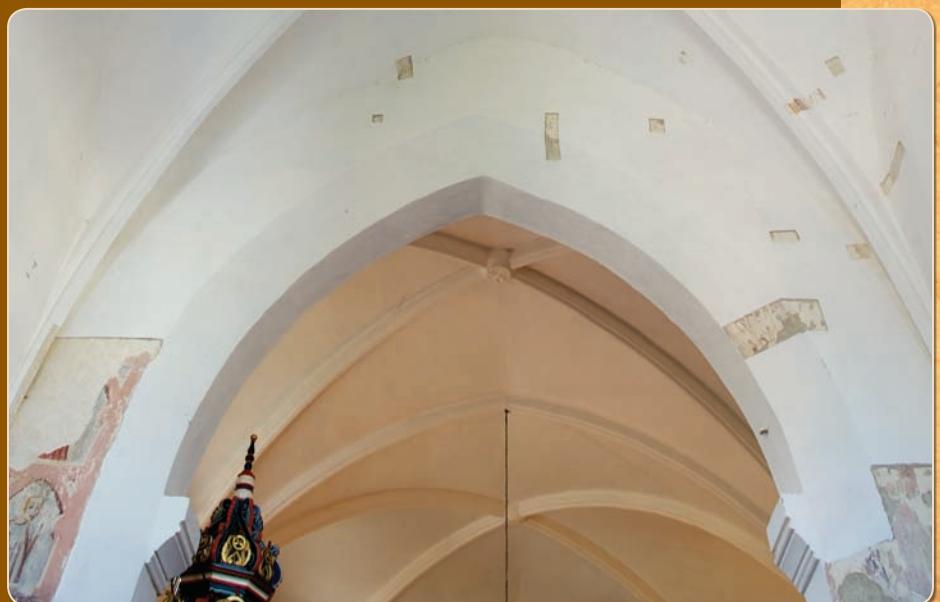
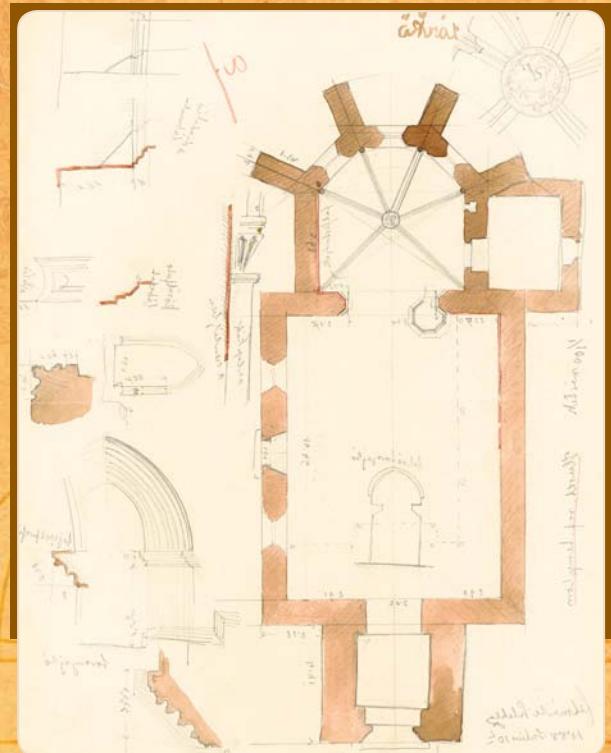
KHUST

The Calvinist Church

Khust, located on the right banks of the river Tisza, was the seat of the Máramaros royal estate and was populated by Saxon tradesmen as well as Hungarian peasants and salt miners. It was one of the royal free-towns belonging to the Crown. Considering the data recorded in the register on the Papal Tenth kept by the local church dedicated to Saint Elisabeth of Hungary, in the 14th century, the market town (*oppidum*) Khust was the third most important township in Kárpátalja (*Subcarpathia*).

The nave connected to the four-storey tower and the sanctuary, enclosed by five sides of an octagon and covered by a single-cell vault, were probably built during the same period. These two parts also have the same height. The sacristy is a later addition, although the frames of its openings suggest that it was built also in medieval times. The style of shape details is basically Gothic, but Romanesque solutions can also be observed. Certain details of the northern and southern gates characterise also earlier periods of Gothic architecture. Based on these observations, the church must have been built roughly between the 1330s and 1370s. The shapes of the church resemble certain details of the churches in Tiachiv and Vyshkove, but this is no surprise since we are speaking of the period following 1329, the granting of town privileges and the flourishing of the royal free-towns belonging to the Crown.

However, a certain part of the church might have been built later. The projecting columns of the sanctuary end abruptly as they reach the height of the windows' middle section and have no organic links to the canopies supporting the present vault ribs. The first painting of the inside was done in a single period, at the beginning of the 15th century. The northern wall of the nave and the northern pillar of the chancel arch were decorated then with murals. The frescoes have been uncovered by József Lángi. He received financial support from the Teleki László Foundation, the organisation that eventually financed the restoration, too. On the northern wall, next to the chancel arch, one can see a representation of Saint Helena. In the middle, sanctified Hungarian royalty are depicted: Saint Ladislaus, Saint Stephen and Saint Emeric. The image in the area on the left is very fragmentary: two persons can be distinguished, one of them being a praying woman. In 2012, a unique depiction of 'The Man of Sorrows' representing the whole figure of Christ displaying the wounds of his Passion has been uncovered on the western wall of the nave. On the southern side of the chancel arch, towards the sanctuary, the images of two wise virgins were also identified.

10

11

CHUST

Reformierte Kirche

DE

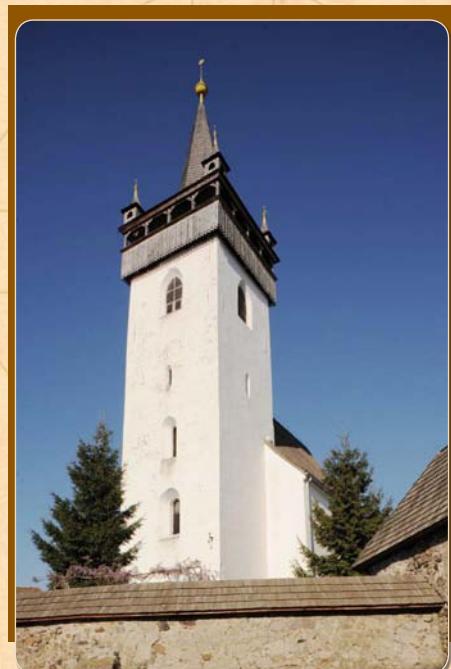

Hust liegt am rechten Ufer der Theiß, es war das Zentrum der Königsherrschaft von Máramaros, seine Einwohner waren Handel treibende Sachsen und sich mit Landwirtschaft und Salzbergbau beschäftigende Ungarn. Huszt gehörte zu den königlichen Krönungsstädten. Aufgrund des päpstlichen Zehnten wurde die zu Ehren der Hl. Elisabeth errichtete Kirche im 14. Jahrhundert zur dritt wichtigsten Gemeinde von Transkarpatien. Die Kirche wurde wahrscheinlich in einer Periode mit dem viergeschossigen Turm und dem damit verbundenen Schiff und dem mit fünf Seiten des Oktaeders abschließenden Chor errichtet, der über ein einziges Gewölbe verfügt. Die Sakristei wurde nachträglich angebaut, doch aufgrund ihrer Schlitzrahmen ist anzunehmen, dass auch sie noch aus dem Mittelalter stammt. Die Detailformen sind gotisch, doch es gibt auch Verweise auf romanische Elemente.

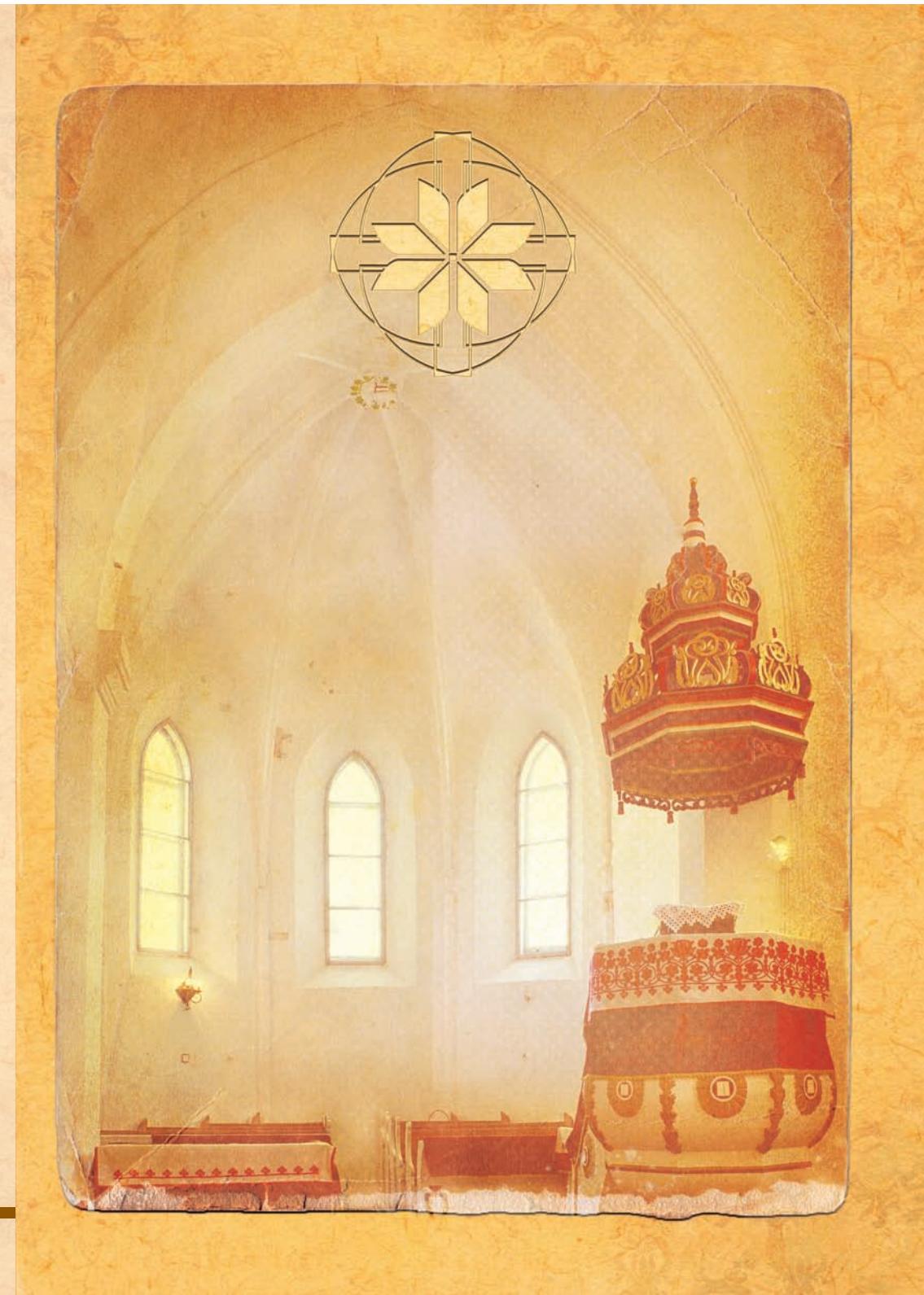
Bestimmte Details des Westportals und des Südportals sind innerhalb der Gotik als frühe Stilformen anzusehen. Aufgrund dessen wird vermutet, dass die Kirche im mittleren Drittel des 14. Jahrhunderts errichtet wurde. Die Formen der Kirche sind ähnlich wie die der Kirchen von Técső und Visk, in dieser Periode prägte die Verleihung der städtischen Privilegien von 1329 das Aufblühen der Krönungsstädte. Ein einziger Teil der Kirche kann später als diese Bauarbeiten angesetzt werden. Die Wandsäulen des Chors enden in der Mitte der Höhe der Fenster und die die Rippen abstützenden Konsolen sind nicht organisch damit verbunden.

Die erste Bemalung der Kirche wurde Anfang des 15. Jahrhunderts in einer einzigen Periode ausgeführt. Damals wurden die Nordwand des Kirchenschiffs und die nördliche Säule des Chorbogens mit Wandbildern geschmückt. Die Fresken legte József Lángi frei, diese Arbeit und die Restaurierung des Kirchengebäudes unterstützte die László-Teleki-Stiftung. An der Nordwand sehen wir bei dem Chorbogen die Darstellung der Heiligen Ilona. In dem mittleren Bildfeld sind die ungarischen Heiligen Könige, der Hl. Ladislaus, der Hl. Stephan und der Hl. Emmerich abgebildet.

Das linke Bildfeld ist stark bruchstückhaft, zu erkennen sind zwei Figuren, die eine ist eine Frau mit zum Gebet gefalteten Händen. An der Westwand des Kirchenschiffs wurde 2012 ein besonderes Fresko, der seine Wunden vorweisende Christus als Schmerzensmann, freigelegt. Auf der dem Chor zugewandten Seite des Chorbogens gelang es auf der südlichen Seite die zwei klugen Jungfrauen freizulegen.

* A brossura Lángi József leírása alapján készült

Партнерство без кордонів

Це видання було підготовлено за сприянням Європейського Союзу. Зміст публікації є предметом відповідальності Неприбуткового ТзОВ «Агентство територіального розвитку та екологічного господарювання області Сабольч-Сатмар-Берег» та Закарпатської обласної ради, і жодним чином не може розглядатися як відображення точки зору Європейського Союзу.

Проект під назвою „Tourist route to the common religious and cultural heritages” здійснюється (ався) в рамках Програми прикордонного співробітництва ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 (www.huskroua-cbc.net), і співфінансується Європейським Союзом через Європейський інструмент сусідства та партнерства. Загальна мета програми полягає у посиленні та поглибленні співробітництва між Закарпатською, Івано-Франківською та Чернівецькою областями України і прийнятними та додатковими регіонами Угорщини, Румунії та Словаччини в екологічно-, соціально-та економічно-сталий спосіб.

Європейський Союз складається з 27 країн-членів, які вирішили поступово об'єднати свої знання, ресурси та долі. Разом, за 50 років розширення, вони створили зону стабільності, демократії та сталої розвитку, зберігши культурні відмінності, виявляючи толерантність і гарантуючи свободу особистості. Європейський союз готовий розділяти свої досягнення та цінності з країнами і народами за межами його кордонів. Європейська Комісія є виконавчим органом ЄС.

Програму прикордонного співробітництва ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна буде реалізовано протягом 2007-2013 рр. на зовнішніх кордонах цільових країн-членів ЄС та України. Європейський інструмент сусідства та партнерства підтримує транскордонну співпрацю на зовнішніх кордонах ЄС. Загальна мета програми полягає у посиленні та поглибленні співробітництва між Закарпатською, Івано-Франківською та Чернівецькою областями України прийнятними та додатковими регіонами Угорщини, Румунії та Словаччини у екологічно-, соціально- та економічно-сталий спосіб. Спільним Органом Управління Програми є Національне агентство розвитку Угорщини. Веб-сайт Програми www.huskroua-cbc.net

Програма фінансована з фондів
Європейського Союзу

Програма прикордонного співробітництва ЄІСП
Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна